

0222 ისტორია და არქეოლოგია History and Archaeology

მარადიდი

მერაბ მეგრელიშვილი

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Batumi Shota Rustaveli State University

E-mail: merab.megrelishvili@mail.ru

იბრაიმ დიდმანიძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Batumi Shota Rustaveli State University

E-mail: ibraimdm@mail.ru

რეფერატი

მარადიდი საქართველოს საზღვრისპირა, მთებით გარშემორტყმულ ნაოსნობის უძველეს კერას წარმოადგენს. მარადიდის, როგორც ნავმშენებლობის ტრადიციის მქონე მხარის შესახებ ნიკო მარი მიანიშნებს ნაშრომში „მოგზაურობიდან თურქეთის ლაზეთში“.

ყარსის ხელშეკრულების თანახმად, ოსმალეთიდან მომავალი მენავეები თავისუფლად მგზავრობდნენ და ეზიდებოდნენ ტვირთს კაპანდიბამდე და თვით ბათომამდეც კი. მარადიდი ბუნებრივი, სამკურნალო წყლებით მდიდარი სოფელია. ჯერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნეში აჭარის ოლქის ექიმმა ჟილინსკიმ გონიის მაზრის სოფელ მარადიდში აღმოაჩინა მკავე წყალი, რომელიც მიწიდან ამოდიოდა ცერის სიმსხოდ და იგი ზელცერის წყლებს არ ჩამოუარდებოდა. 1884 წელს სოფელ მარადიდში იხსნება პირველი დაწყებითი სკოლა. მარადიდში გაშენებული იყო ჩაის, თამბაქოს, სიმინდის, ყურძნის, დაფნის და სხვა სასოფლო სამეურნეო კულტურები. სოფელ მარადიდს მდიდარი შრომითი და საბრძოლო ტრადიციები გააჩნია. სტატიაში საარქივო დოკუმენტური მასალის საფუძველზე წარმოჩენილია ერთი სოფლის ისტორია.

”შენი ჭერის სიმაღლისთვის

მარადიდში ვხლიჩავ ყავარს“

ზურაბ გორგილაძე

მარადიდი საქართველოს საზღვრისპირა, მთებით გარშემორტყმულ ნაოსნობის უძველეს კერას წარმოადგენს. მარადიდის, როგორც ნავმშენებლობის ტრადიციის მქონე მხარის შესახებ ნიკო მარი მიანიშნებს ნაშრომში „მოგზაურობიდან თურქეთის ლაზეთში“.

ყარსის ხელშეკრულების თანახმად, ოსმალეთიდან მომავალი მენავეები თავისუფლად მგზავრობდნენ და ეზიდებოდნენ ტვირთს კაპანდიბამდე და თვით ბათომამდეც კი. მარადიდის მცხოვრებნი, პროფესიონალი მენავეები ალი დიდმანიძე, ილია დიასამიძე, ცნობილი იყვნენ, როგორც ბრტყელძირა ნაგების მშენებელი ოსტატები. მენავეები მოკლებულნი იყვნენ სარგებელს და შემოსავალს თავისი ხელობიდან, რადგან ისინი აქედან ოსმალეთში გამგზავრებულნი, 15 ვერსის მანძილის ფარგლებში ტიტველი მთების მეტს ვერა-რას მიაღწევდნენ და ქალაქში ჩასვლის უფლება კი მათ არ ჰქონდათ და ამიტომაც ისინი უკმაყოფილებას გამოხატავდნენ და მოითხოვდნენ, რომ ოსმალეთის საზღვრიდან გადმოსული მენავეებისთვის აეკრძალათ ქვედა მარადიდის თემის აქეთ წამოსვლა და იქვე გადმოეტვირთათ ჩამოტანილი საქონელი მათ ნაგებში, კაპანდიბსა ან ბათუმში წასაღებად, სადაც პატრონები მოითხოვდნენ ან და თუ ის მოუხერხებელი იქნებოდა, მაშინ აჭარაში მცხოვრებ მენავეებს მიცემოდათ შესვლის უფლება ქალაქებში, ართვინში, ბორჩხაში და სხვა ადგილებში. ამავე ხელშეკრულების თანახმად საზღვრიდან 15 ვერსის მანძილზე მცხოვრებნი აჭარელი მენავეები, რომელთაც ხშირად უხდებოდათ დადებული ხელშეკრულების წესით საზღვარზე გადასვლა, იქით მხარეზე დარჩენილნი, განთავისუფლებულიყვნენ სხვადასხვა ვალდებულებებისგან, კერძოდ ისინი ვალდებულნი იყვნენ მესაზღვრეებისთვის წარედგინათ ნებართვა ზედ დაკრული ორი სურათით, რომლის გარეშე საზღვარზე გადასვლა შეუძლებელი იყო. ეს უკანასკნელი კი იწვევდა სრულიად უკანონო ხარჯებს და დროის დაკარგვას, რადგან სურათის გადასაღებად ისინი უნდა ჩასულიყვნენ ბათუმში. მარადიდელების ძირითად შემოსავალს ნაოსნობა და ფიზიკური შრომის შედეგად აღებული მოსავლის ოსმალეთში გატანა იყო. 1921 წლის შემდეგ, როცა დადგინდა საზღვრები თურქეთსა და

აჭარას შორის, ადგილობრივ მცხოვრებლებს აეკრძალათ ვაჭრობის უფლება. საბჭოთა მესაზღვრეები ოსმალეთიდან უნებართვოდ გადმოტანილი საქონლისთვის ადგილობრივ მცხოვრებლებს აჯარიმებდნენ. აჭარის ხელისუფლებამ მიიღო კანონი კონტრაბანდის შესახებ, რომელიც ზღუდავდა ვაჭრობას აჭარასა და თურქეთს შორის [ასს. გ. 3-1, ან. 1, ს. 385 ფურც. 23].

მარადიდი ბუნებრივი, სამკურნალო წყლებით მდიდარი სოფელია. ჯერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნეში აჭარის ოლქის ექიმმა ჟილინსკიმ გონიის მაზრის სოფელ მარადიდში აღმოაჩინა მჟავე წყალი, რომელიც მიწიდან ამოდიოდა ცერის სიმსხოდ, ზელცერის წყლებს არ ჩამოუარდებოდა და დასუსტებული კაცისთვის ძლიერ მარგებელი იყო. 1884 წელს „დროება“ (N167) იუწყებოდა, რომ ეს წყლები ბათუმიდან 30 ვერსზეა, ჭოროხის სანაპიროზე, სოფელ ცოცხებთან ახლოს. სამკურნალო წყალი მოჩუხჩუხებდა ქვებიდან და სადაც გაივლიდა, იქ ქვებზე რკინის ჟანგის ფერს ტოვებდა. მარადიდის სამკურნალო წყალს ამსგავსებდნენ ყაზბეგის მთის ძირას მოჩუხჩუხე კობის მჟავე წყალს. ამავე ექიმს შავშეთისა და ერუშეთის მთებს შუა მდებარე კარჩხალის მთის ძირში აღმოუჩენია სამკურნალო წყალი, სახელად „ბაგინი“. აღმოსავლეთიდან დასავლეთისკენ მიმავალი ეს წყალი ამავე მთის ძირში ერთვოდა ჭოროხს. ამავე წყლის სათავედან გამოდიოდა ერთი აბანოს წყალი „ოთინგო“, რომელიც ორი ადლის მანძილზე 27 გრადუსს აღწევდა. ექიმი ჟილინსკი აღნიშნავდა, რომ ეს წყლები სხვადასხვა ავადმყოფობის სამკურნალო საშუალება და მადის აღმძვრელი იყო. აბანოს წყალი მდებარეობდა ბათუმიდან 65 ვერსზე და ეს გეოგრაფიული სივრცე სრულიად სწორი და ვაკე ადგილით შემოიფარგლებოდა. მარადიდის უბნის უფროსს მაიორ ახმედ ხალვაშს აბანომდე გზა გაუყვანია. გზის კეთების დროს გონიოს ხეობაში, მიუვალ ტყეში, მას აღმოუჩენია ცხელი წყალი და მასთან ახლოს ძველი ეკლესია, რომელსაც ადგილობრივი მკვიდრი მოსახლეობა თამარის საყდრის სახელით მოიხსენიებდა. ეკლესია განთავსებული იყო 6 ვერსის მანძილზე თამარ დედოფლის სასახლიდან, რომელიც კარჩხალის მთების კალთებიდან გადმოჰყურებდა სოფელს. ეკლესია ჟამთა ვითარებას დაუნგრევია და მხოლოდ კედლები შემორჩა.

სოფელ მარადიდის მშენებლობაში განსაკუთრებული წვლილი მიუძღვის ახმედ ხალვაშის ოჯახს. 1884 წელს სოფელ მარადიდში იხსნება პირველი დაწყებითი სკოლა. გონიოს უბნის უფროსმა გუბერნატორს გადასცა ხალხის სურვილი სკოლის დაარსების შესახებ. მარადიდის მცხოვრებნი მოითხოვდნენ საღვთო სჯულის, ქართული და რუსული ენების მცოდნე მასწავლებლებს. ამავე პერიოდში საფუძველი ეყრება წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას. საღვთო სჯულის მასწავლებელს უხდიდნენ 150 მანეთს, ხოლო ქართულის და რუსულის ენის მასწავლებელს 300 მანეთს. მათ უფასოდ ეძლეოდათ სახლი, შეშა და სანთელი. ქუთაისის საერო სკოლების დირექციამ მარადიდში დანიშნა მასწავლებლად ბ.პეტროვი, რომელიც ანტიქართულ, ზოგადსაგანმანათლებლო საქმიანობას ეწეოდა. 1886 წლის 8 მარტს გაზეთი „ივერია“ იუწყებოდა, რომ ბ. პეტროვის დიდი მცდელობის მიუხედავად, მარადიდელები სახლშიც და გარეთაც მომეტებულ ნაწილად სულ ქართულად ლაპარაკობდნენ, ან რა არის ამაში გასაკვირი, რომ ძველმა მესხებმა ქართულად ილაპარაკონ [ასს. გ. 82, ან. 1, ს. 27 გაზეთი ივერია].

1918 წლის 22 იანვარს საქართველოს ეროვნული საბჭოს აღმასრულებელმა კომიტეტმა ბათუმში გააგზავნა დელეგაცია, რომელსაც სოფელ მარადიდში უნდა გაეხსნა საოსტატო სემინარია, ამავე დელეგაციამ დაათვალიერა სოფელ მარადიდის ქალაქთა კავშირის საავადმყოფო, ბათუმის თვითმმართველობას განზრახული ჰქონდა მისი დახურვა, რასაც წინ აღუდგა მარადიდის მოსახლეობა. პირველი ცნობით, ვიდრე საქართველოს ეროვნული საბჭო სახელმწიფოებრივი უფლებით აღიჭურვებოდა და ხალხის ჯანმრთელობაზე თვით იზრუნებდა, მანამ მარადიდის საავადმყოფოს ხარჯები და ხელმძღვანელობა დაეკისრა საქველმოქმედო საზოგადოებას [ასს.გ.82,ან.1,ს.18,გ.129]. მარადიდის საავადმყოფო ემსახურებოდა კირნათის და მარადიდის მოსახლეობას. ამ ორი სოფლის ჯანმრთელობის კერის შექმნაში დიდი წვლილი მიუძღვის აჭარის დამსახურებულ ექიმს როლანდ დიდმანიძეს. მარადიდში პირველდაწყებითი სკოლის დაარსებიდან 140 წელი გავიდა. აჭარაში პირველ ქართულ სკოლას მდიდარი სასწავლო-საგანმანათლებლო ტრადიციები გააჩნია, რომლის სათავეებთან დღაწლამოსილი პედაგოგები იდგნენ.

1921 წლის 8 დეკემბერს წითელი მეჯლისის (თავმჯდომარე თახსიმ ხიმშიაშვილი, მდივანი ოსმან მოწყობილი) დადგენილების საფუძველზე აჭარის წყლის მიმდებარე ტერიტორიაზე დაარსებული იქნა 2 რაიონი, დოლოგანი და ქვემო მარადიდი.

მარადიდის თემში 1923 წელს შედიოდა შემდეგი სოფლები:

ქვემო მარადიდი	კომლი 22
ძაბლავეთი	14
მირვეთი	9
ბრეკეთი, პაპალავეთი	9
კეთიეთი	9
ჭაკნარეთი	14
ჯლილიფეთი	12
ბალაბანა ქედი	8
ბერბნევი	13
კათახზია	12
გიდრევეთი	7
მერკოვეთი	6
კაბრელაკარი	2
ბელლევანი	17
სუჯუნა	7
სერუჩა	8
ოდორდია	14
ნემია	4
ხინშკანა	14
ოღლაური	14
რება	19
ქერტაში	4
გორკაული	5
შუბანი	15
ჭინკური	9
ზედუბანი	9
კინცხურეთი, ბაშკლი	6

1923წელი – აჭარის ადმინისტრაციული დაწესებულებების და აჭარის მაზრების, თემებისა და სოფლების დასახელებათა სიები, მცხოვრებთა რიცხვის ჩვენებით [ასს. ფ. რ-77, ან. 1ა, ს. 20 ფურც. 48].

აჭარის მდინარეები ყოფდნენ რეგიონს მრავალ ნაწილად და ქმნიდნენ დასახლებულ ფართო და ღრმა ხეობებს. მდინარეთა სანაპიროების ჩამორეცხვა და მასთან არსებული დაბლობების სიმცირე, მოსახლეობას აიძულებდა დასახლებულიყვნენ მთაგრეხილზე. ადგილობრივი მკაცრი პირობების და უგზოობის გამო მოსახლეობა სოფლიდან რაიონში ფეხით გადაადგილდებოდა. გამონაკლისს შემთხვევაში ისინი იყენებდნენ სამხედრო დანიშნულების ბილიკებს, რომელსაც წმინდა სტრატეგიული დანიშნულება ჰქონდა. ასეთი გეოგრაფიული მდებარეობის არის, მოსაზღვრე თურქეთთან მთებით გარშემორტყმული, ვაკე ადგილზე, მდინარის პირას გაშენებული სოფელი მარადიდი. დღეს, მდინარის წყალზე არსებული ჰიდროელექტროსადგური საფრთხეს უქმნის სოფლის ხეაღინდელ დღეს.

გზების უქონლობა უარყოფითათ მოქმედებდა რეგიონის ეკონომიკურ და კულტურულ განვითარებაზე. მოსახლეობა ვერ ახერხებდა ქალაქში ჩასვლას და მისი შრომით მოწეული სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების გაყიდვას. ამ და სხვა მიზეზების გამო აჭარაში ჯერ კიდევ 1884 წელს დაიწყო გზების და ხიდების მშენებლობა. განსაზღვრებამდე 37 წლის განმავლობაში აშენდა 150 ვერსის გზა (ბათუმი გოდერძის უღელტეხილი 118 ვერსი, აჭარისწყალი-მარადიდი 6 ვერსი, ბათუმი-ქობულეთი 26

ვერსი) განსაზღვრებამდე გზებზე დახარჯული იქნა 3. 760. 000 მან. 1926-1929 წლებში აჭარაში გაიყვანეს ახალი გზები, მათ შორის მარადიდი-კირნათის საავტომობილო გზა. მარადიდი, შრომითი ტრადიციებით მდიდარი სოფელია. მარადიდში გაშენებული არის ჩაის, თამბაქოს, სიმინდის, ყურძნის, დაფნის და სხვა სასოფლო სამეურნეო კულტურები.

განსაკუთრებული მნიშვნელობის იყო მეოცე საუკუნის 40-იან წლებში მარადიდში გაშენებული კანაფის კულტურა. მოგეხსენებათ, არსებობს 2 სახის კანაფი, ტექნიკური და ფარმაცეპტული. ტექნიკური სახის კანაფი დღესაც მოჰყავთ ბრიანსკის მხარეში. მისგან გამოჰყავთ მაღალი ხარისხის ზეთი. 1934 წელს მარადიდში იყო ჩულების საქსოვი ფაბრიკა, 1921 წლის 8 ოქტომბერს მიღებული იქნა კანონი „საქართველო ოსმალეთის საზღვრებში არსებული სამოვრების შესახებ“. აღნიშნული კანონის მეორე მუხლით ოსმალეთში მცხოვრებს შეეძლო ესარგებლა საქართველოს ფარგლებში არსებული სამოვრებით, რომლებიც ბათუმის ყოფილი ოლქის ადმინისტრაციულ საზღვრებში და ოზურგეთის, ახალციხის და ახალქალაქის ყოფილ მაზრებში ადგილმდებარეობდა. ხოლო მე-3 მუხლით საქართველოში მცხოვრებს შეეძლო ესარგებლა ოსმალეთში არსებული იმ სამოვრებით, რომლებიც მდებარეობდნენ არდაგანის, ართვინის და ყარსის საზღვრებში. მწყემსებს უფლება ჰქონდათ ეტარებინათ ბერძანები, უვაზნო ყუთით. 1924 წლის ყარსის კონვენციით საქართველოს მოქალაქეებს ეძლეოდათ უფლება 21 დღის ვადით გაეყვანათ საქონელი სამოვარზე. ყარსის ხელშეკრულების თანახმად აჭარის მცხოვრებლებს თურქეთში გადაჰყავდათ საქონელი შემდეგი რაოდენობით: მსხვილფეხა 3. 500 სულამდე, წვრილფეხა 30. 000, ცხენები და სხვა 600. 1931 წლის 12 მაისიდან ბათუმის მესაზღვრეთა რაზმის თანხმობის საფუძველზე მარადიდის თემიდან მემთეურები გადადიოდნენ თურქეთის საზღვრულ სამოვრებზე, ყოველ სულ საქონელზე დაწესებული იყო გადასახადი. მწყემსებისთვის შემდეგი სახის გადასახადები იყო: „აგნამ ჩემსი“ (გადასახადი ცხვრის ჯოგზე) „აშარი“ - თითო სულ საქონელზე 3-5 ლირამდე. აჭარის მიწათმოქმედების სახალხო კომისარიატს მარადიდის თემიდან ეძლეოდა ინფორმაცია სამოვრების რაოდენობის, პირუტყვის სახეობის შესახებ. ცნობები საჭირო იყო სამოვრების პასპორტიზაციისთვის [ასს. ფ. რ-84, ან. 1, ს. 361 ფურც. 38].

1930 წელს შეიქმნა მარადიდის კოლმეურნეობა სახელწოდებით „ჭოროხი“. 1936 წლის 5 იანვარს მას ეწოდა ბუდიონის სახელობის მარადიდის სასოფლო-სამეურნეო არტელი, ხოლო 1957 წლის 2 დეკემბრიდან სოფელ მარადიდის კოლმეურნეობა. 1957 წლის 23 აგვისტოს მარადიდის კოლმეურნეობამ გადაჭარბებით შეასრულა ჩაის, თამბაქოს და სიმინდის გეგმა. სოფლის კეთილმოწყობის მიზნით 1958 წლის აპრილში დასრულდა სოფლის მთლიანი ელექტროფიკაცია და რადიოფიკირება. ასევე გაყვანილი იქნა ბათუმი-მარადიდი-კირნათის საავტომობილო გზა და დასრულდა მარადიდის ხიდის მშენებლობა. წლების განმავლობაში მარადიდის კოლმეურნეობას სათავეში ედგა სამეურნეო დარგის გამოცდილი სპეციალისტი შოთა ისაყის ძე დიდმანიძე, რომელიც 1994 წელს მეორედ აირჩიეს აღნიშნულ თანამდებობაზე.

წინაპრების ხსოვნისადმი დიდი პატივისცემის ნიშნად მარადიდის კოლმეურნეობასთან შექმნილი იყო საფლავების მოვლა-პატრონობის კომისია ი.დიდმანიძის, ილია დიასამიძის, ალი ლომაძის შემადგენლობით. ამავე პერიოდში შეიქმნა მეგლთა დაცვის საზოგადოება, რომლის წევრები იყვნენ დიდმანიძე ილია საიდის ძე, ლომაძე ოსმან ხასანის ძე, მუთიძე ჯემალ ხასანის ძე, ჩერქეზიშვილი ხატიჯე ჯემალის ასული, ლომაძე გულვარდი როზას ასული. კოლექტივიზაციის მკაცრი ხელი მარადიდელებსაც შეეხო. 1941 წლის 16 იანვარს სოფელ მარადიდის სასოფლო სამეურნეო არტელის წევრთა კრებამ კოლმეურნეობიდან გარიცხა მეხზე ალის ძე კარალიძე და ალი მემედის ძე მეგრელიძე მხოლოდ იმის გამო, რომ ისინი ასრულებდნენ კერძო სამუშაოებს და დღეში შოულობდნენ 100 მანეთს, ხოლო კოლმეურნეობიდან იღებდნენ 50 კაპიკს. კლასობრივი მტრის სახეს წარმოადგენდა მდიდარი გლეხი, ე.წ.კულაკი. კოლექტივიზაციის წლებში ბრძოლა გამოუცხადეს ადამიანის უზენაეს უფლებას კერძო საკუთრებაზე. 1935 წლის 21 აგვისტოს ქვედა მარადიდის „ჭოროხის“ კოლმეურნეობამ განიხილა იხეთ ლომიძის (უწოდეს „გამქცეველი“) „უძრავ-მოძრავი“ ქონების ჩაბარების საკითხი. იხეთ ლომიძის ქონება გადასცეს კოლმეურნეობის ყველა წევრს, როგორც საკუთარი ქონება და მისი დაცვა პატრონობა დაევალა მემედ ჩოთრაძეს. 1937 წლის 30 აპრილს მარადიდის კოლმეურნეობის კრებამ მიიღო დადგენილება საზღვარგარეთ გაქცეული ხალხის მიწების აზომვის, დანომრვის და კოლმეურნეობისთვის გადაცემის შესახებ [ასს.ფ.რ-698,ან.1,ს.12,ფურც.27].

1951-1953 წლების პოლიტიკურ რეპრესიებს ვერც სოფელი მარადიდი გადაურჩა. 1951 წლის 26 დეკემბერს სისხლიანი რეპრესიების მსხვერპლი გახდა ბათუმის რაიონის სოფელ მარადიდის მცხოვრები შუქრი ხაჯის ძე ლომიძეს ოჯახი, რომელიც გადასახლებული იქნა თავის ცოლშვილთან ერთად უცხოეთში. როგორც დაწესებული იყო აღნიშნული პიროვნების ქონებას, როგორც მოძრავს, ისე უძრავს გაუკეთეს კონფისკაცია. მიუხედავად ამისა სპეც-გასახლებაში მყოფი შუქრი ლომიძის საკუთრებაში არსებული ერთი ტონა სიმინდი, ერთი ძროხა, ერთი დეკეული და ოთხი ცხვარი აღწერის გარეშე იქნა დატოვებული და რეალიზებული ფულადი თანხა კი მისმა მეგობრებმა გაუზიარეს სპეც-გასახლებაში მყოფ შუქრი ლომიძეს. ამის საფუძველზე სოფელ მარადიდის მცხოვრები ხასან ოსმანის ძე ლომიძე აღიარეს ბოროტი საქმის ჩამდენ პიროვნებად და მას წაუყენეს ბრალდება. ამის შესახებ იცოდნენ კირნათის სასოფლო საბჭოს და მარადიდის კოლმეურნეობის თავმჯდომარეებმა, მაგრამ მის წინააღმდეგ არავითარი ზომები არ მიიღეს. ზემოთ აღნიშნული საქმის ყველა მონაწილე დასაჯეს. საარქივო დოკუმენტებში წარმოჩენილია ქვეყანაში იმ დროს არსებული პოლიტიკური ვითარება, რომელსაც ეწირებოდნენ ადამიანები, მათი იჯახები, მათი ქონება [ასს.ფ. პ-7, ან.10, ს.90, ფურც.2].

სოფელ მარადიდის მდიდარი საბრძოლო ტრადიციები გააჩნია. საქართველოს დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლის საქმეში დიდი წვლილი მიუძღვის თურქეთში მოქმედ ქართულ ლეგიონს, რომელიც 1914 წლის დამლევს შეიქმნა ტრაპიზონში, პეტრე სურგულაძის ინიციატივით. პირველად იგი აერთიანებდა 400 მეზომოს. ევროპაში დიდად აფასებდნენ ქართული ლეგიონის ბრძოლას რუსეთის წინააღმდეგ სამშობლოს განთავისუფლებისთვის. ქართული ლეგიონის ერთ-ერთი მეზომოლი ოფიცერი იყო მარადიდელი შუქრი ხალვაში, ჩინით პოლიციის პროპორშიკი. თურქეთის მიერ ბათუმის ოლქის დაკავების შემდეგ იგი ოჯახთან ერთად გადავიდა საცხოვრებლად რიზეში [ასს. ფ. ი-1 ან.1, ს. 765. ფურც. 45]. ამასთან ერთად შუქრი ხალვაში ხელმძღვანელობდა ლტოლვილებს ტრაპიზონში.

მენშევიკური საქართველოს სამხედრო წარმომადგენელი ქალაქ ბათუმში გენერალური შტაბის პოლკოვნიკი გედევანოვი, 1919 წლის 8 თებერვალს ბათუმის ოლქის სამხედრო გენერალ-გუბერნატორისადმი გაგზავნილ წერილში აღნიშნავდა, რომ თებერვლის 5 რიცხვში, სოფელ მარადიდში სამოქალაქო ხელისუფლებამ უკანონოდ დააპატიმრა საქართველოს არმიის ოფიცერი აბაშიძე, რომელიც ჩამოსული იყო მშობლების სანახავად [აქარის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი, ფონდი 466, ფურც.28]. ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორი საქართველოს მთავრობას სთხოვდა მის დაუყოვნებლივ გაწვევას ბათუმიდან.

1941 წელს სოფელ მარადიდის მკვიდრი ხასან ალის ძე დიდმანიძე მოხალისედ წავიდა ფრონტზე. იგი იბრძოდა ყირიმის ოლქის ტერიტორიაზე, პერეკოპის მიმართულებით. 1941 წლის ოქტომბერში დივიზია გერმანელთა ალყაში მოექცა. დივიზიის მეთაურის ბრძანებით მეომრების პარტილეთები შეაგროვეს და დაწვეს. 1941 წლის ოქტომბრის ბოლოდან ხასან დიდმანიძე იყო ტყვედ ქალაქ ნიკოლაევსკში. 1942 წლის მაისში იგი გადმოიყვანეს ყირიმის ოლქის სარაბუსის საკონცენტრაციო ბანაკში, სადაც დაჰყო ერთი წელი. ხასან დიდმანიძე მძიმედ დაავადდა და 3 თვე იწვა სიმფეროპოლის საავადმყოფოში. 1944 წლის იანვარში იგი გაიქცა საკონცენტრაციო ბანაკიდან და შეუერთდა საბრძოლველად პარტიზანთა რაზმს, ხოლო 1944 წლის 10-11 აპრილს ქალაქ ფეოდოსიაში შემოსულ საბჭოთა არმიის ნაწილებს. ომის დამთავრების შემდეგ მას გაუხსენეს პარტილეთის დაწვის ფაქტი და ისევ გაამწესეს მოსკოვის ოლქის ქალაქ სტალინოგორსკის სამხედრო ბანაკში. 1960 წელს სასამართლომ უდანაშაულოდ სცნო ხასან დიდმანიძე და იგი აღადგინეს პარტიის რიგებში. ხასან დიდმანიძე დაუბრუნდა სოფელ მარადიდს და ის წლების განმავლობაში მუშაობდა მარადიდის სასოფლო-სამეურნეო არტელში სარევიზიო კომისიის თავმჯდომარის თანამდებობაზე [ასს.ფ. პ-1, ან.11, ს.405, ფურც.2].

ქუთაისის ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმში ინახება მაჭახელში დამზადებული საუკეთესო ხარისხის თოფი და ხანჯალი. 1881 წელს მარიდიდის გავლენიან პირს, მაიორ ახმედ ხალვაშს გურიის ქვეითი რაზმის უფროსს პოლკოვნიკ ერმალო ნიჟარაძისთვის საჩუქრად გადაუცია მაჭახელი ოსტატების მიერ დამზადებული თოფი. პროფ. ნოდარ კახიძე გადმოგვცემს ახმედ ხალვაშის ნაამბობს ერმალო ნიჟარაძისათვის, რომ თოფი მაჭახელ ოსტატებს ჯერ კიდევ მაშინ გაუკეთებიათ, როდესაც ხალვაშის წინაპრები ქრისტიანები ყოფილან.

ამრიგად, ზემოთ წარმოდგენილი დოკუმენტური მასალა ნათლად წარმოაჩენს სოფელ მარადიდის მდიდარ ისტორიას.

მარადიდი. 2009 წლის 17 ივნისი, შოთა დიდმანიძის 80 წლის იუბილე.

ლიტერატურა

1. ასს.ფ. პ-7,ან.10,ს.90--აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი პ-7 ანაწერი 11, საქმე N90
2. ასს.ფ. პ-1,ან.11,ს.405 --აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი პ-1 ანაწერი 11, საქმე N405
3. ასს. ფ. პ-1, ან. 1, ს. 385 --აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი პ-1 ანაწერი 1, საქმე N385
4. ასს. ფ. ი-82, ან. 1, ს. 27 - აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-82 ანაწერი 1, საქმე N27
5. ასს. ფ. რ-77, ან. 1ა, ს. 20 - აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი რ-77 ანაწერი 1, საქმე N20
6. ასს. ფ. რ-84, ან. 1, ს. 361 - აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი რ-84 ანაწერი 1, საქმე N361
7. ასს. ფ. ი-1, ან. 1, ს. 765 - აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-1 ანაწერი 1, საქმე N765
8. ასს.ფ.ი-82,ან.1,ს.18-აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი ი-82 ანაწერი 1, საქმე N18
9. ასს. ფ. რ-77, ან. 1ა, ს. 20 -აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი რ-77 ანაწერი 1, საქმე N20
10. ასს.ფ.რ-698,ან.1,ს.12. -აჭარის საარქივო სამმართველო, ფონდი რ-698 ანაწერი 1, საქმე N12
11. აჭარის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი, ფონდი N466
12. ისლამის გავრცელება აჭარაში - კ.ლილუაშვილი ბათუმი 1959 წ.
13. მარადიდი - რედ. მ.ჩოხარაძე ბათუმი 2002 წ.
14. ლიგანის ხეობა - რ. მაღაყმაძე თბილისი 2008 წ.
15. მოგზაურობანი თ. სახოკია თბილისი 1950 წ.
16. არქეოლოგიური მოგზაურობა გურიასა და აჭარაში - დ. ბაქრაძე თბილისი 1987 წ.

Merab Megrelishvili, Ibraim Didmanidze

Maradidi

Abstract

Maradidi is the oldest center of sailing on the border of Georgia, surrounded by mountains. Niko Mari indicates about Maradidi as a country with a boatbuilding tradition in his work "From a trip to Lazeti, Turkey". According to the Treaty of Kars, sailors coming from Ottomans could travel freely and were attracted up to Kapandibi and even Batomi. Maradidi is a village rich in natural healing waters. Already in the nineteenth century, the doctor of Adjara District, Zhilinski, in the village of Maradidi, Mazri Gonja, discovered acidic water, which rose from the ground as thick as a thumb, and it was not inferior to seltzer waters. In 1884, the first primary school was opened in Maradidi village. Tea, tobacco, corn, grapes, laurel and other agricultural crops were grown in Maradidi. Maradidi village has rich labor and fighting traditions. The article presents the history of one village based on archival documentary material.